

ZİRAİ FAALİYET NELERİ KAPSAR?*

Jean MEGRET

Çeviren :
Doç. Dr. Akar ÖÇAL

Ele aldığımız sorun, doktrinin yabancı olduğu bir konu değildir. Ziraî faaliyet mefhumu, mahkeme içtihatları, daha doğrusu yeni kanunlar karşısında meslekî faaliyette bulunma şartlarında ortaya çıkan gelişme sayesinde daha çok belirmiş ve değişikliğe uğramıştır.

1. Genel Kavramlar :

Bir şahsın, menfaat sağlamak amacıyla hayvan ya da bitki yetiştirmesinin söz konusu olduğu hallerde, bir ziraî faaliyet mevcuttur (1).

Faaliyet muayyen bir konuya hasredilmiş olabilir ya da olmayabilir (2).

Ziraî faaliyet için toprağa esas itibariyle ihtiyaç varsa da (3), işletmecinin tasarrufunda bulunan arazinin genişliği esas olarak

(*) «Que faut-il entendre par activité agricole?», *Gazette du Palais*, 1970/6. Doctrine: 262-265 yazı üç bölümden ibaret olmasına rağmen, yalnızca *Ziraî Faaliyet ve Medenî Hukuk* başlığını taşıyan 1. bölüm çevrilmiştir).

(1) Cass. req. 11 Aralık 1944, J.C.P. 1945.2.2762. Ayrıca bkz, *Lyon-Caen/Renaud*: *Traité de droit commercial*, s. 1, No. 124; *Thaller/Perseou*: *Traité élémentaire*, 8. Basım, No. 19; *Lacour/Boutheron*: *Précis*, C. II, No. 42; *Escarra/Rault*: *Précis de droit commercial*, C. I, No. 125; *Wahl*: *Précis*, No: 49; Cass. req. 26 Haziran 1867, D. 1967.1.424, R.P. *Dalloz*: *Actes de commerce*, No. 55 ve devamı.

(2) Cass. soc. 4 Kasım 1943. Tere ziraati için muk. ed. Trij. com. Bruxelles 19 Kasım 1954, *Juris. Com. Bruxelles* 1954, 321; Cass. soc. 16 Haziran 1949, yayımlanmamıştır.

(3) Mantarlığın özel bir durumu vardır, bu husus için bkz, aşa. No. 2.

önemli değildir (4). Fakat bazı kanunlarda istisnaî hükümler mevcuttur. Meselâ 19 Aralık 1961 tarihli kanunda açık bir hüküm bulunmamasına rağmen, mirastan doğan iştirak halinde mülkiyette durum bu merkezdedir.

Bir işletme meskûn yerler civarında kurulmuş olsa bile ziraî karakter taşıyabilir, Aix mahkemesi, 1 Nisan 1943 tarihli bir kararında aksine hükmetmişse de (5), bu karar tasdikten geçmiş değildir.

Öte yandan, bir ziraat arazisi, istimplâka ilişkin mevzuatın uygulanması bakımından bir inşaat alanı olarak telâkki edilebilir ve bu karakter arazinin tarımsallığını ortadan kaldırır (6).

Buna mukabil bir ziraî inşaat ve amenajman şirketinin (SAFER) şufa hakkını kullanması vesilesiyle şuna hükmedilmiştir ki, kış sporlarının yapılabilmesi için meyilli arazide bulunan tesisat, arazinin ziraî şekilde kullanılmasını engellemez; dağlık arazinin kayak için kullanılması, karların erimeye başlaması ya da bu suların işletmeci yahut işletmecilerin menfaatine olarak sürülerin otlatılmasına, ot yetiştirilmesine ya da bazı hallerde arazinin ekimine tahsis edilmesi durumlarında ortadan kalkar. Kış mevsimi dışında arazi üzerinde devamlı çıkış tesislerinin bulunması, bu arazinin ziraî şekilde işletilmesini engellemez. Bu bakımdan arazinin kullanılma imkânı fazladır. Her çeşit kullanmanın kendine has özellikleri olduğu gibi, kullanma durumuna göre de bazı haklar ortaya çıkar (7).

(4) Harp zamanında, kiraya veren ile kiracı arasındaki ilişkiler düzenleyen 1 Haziran 1940 tarihli kararnamenin (décret) uygulanması sırasında bu yolda karar verilmişti : Muk. ed. Paris 5 Haziran 1941, Gaz. Pal. 1941. 2. 112 ve açıklaması; Trib. parit. La Roche-sur-Yon 18 Haziran 1942, Gaz. Pal. 1942. 2. 26 ve açıklaması; Cass. soc. 16 Şubat 1945, Gaz. Pal. 1945. 1.135; mirascının bir ziraî işletmede ücret almadan çalışmasına ilişkin olan bir anlaşmanın (contrat de travail à salaire différé) mevcudiyeti bakımından da bu yolda karar verilmişti, Cass. 1. civ. 2 Mart 1970, Jacques Selas.

(5) Yayınlanmamıştır.

(6) Rennes 10 Haziran 1966, temyiz üzerine : Cass., Fleury, Paris Mahkemesinin 11 Şubat 1970 günlü kararına ilişkin olarak R. de Silguy/J. Cadiou tarafından zikredilmiştir.

(7) Trib. gr. inst. Annecy 5 Haziran 1968, SAFER. Savoie-Bourgogne c. vouillet, yayınlanmamıştır.

iraatın mahiyeti ve binnetice giderilecek ihtiyaçlar da önem arzetmez (çiçek, tütün gibi).

Eęer bir topluluk (groupement) söz konusu ise, o zaman faaliyetin mahiyeti göz önünde tutulmalı yoksa üyelerin meslekleri üzerinde durulmamalıdır.

Bu sebeple, İş Kanununun III. bölümünün 13-16. maddelerine uygun olarak ve tacirler arasında evsafılı tohum yetiştirmek ve bunun istihsalini geliştirmek amacıyla kurulan bir topluluk ziraî niteliktedir (8).

Öte yandan, üyeleri için gerekli aletleri ve ham maddeleri toptan almak amacıyla kurulan bir ziraatçiler sendikası, ziraî karakteri haiz değildir (9).

řimdi, bitki ve hayvan yetiřtirmesini daha yakından ele alarak, inceleyelim.

2. Bitki üretimi:

Ziraî istihsal, bitki üretimini sağlamak bakımından, toprağa dayanmalıdır (10). İstihsal, biyolojik kanunlara uygun olarak gerçeşmelidir; eğer durum bu merkezde ise, istihsal sonuna kadar devam etmese bile, bir ziraî istihsal söz konusu olur. Meselâ fidecilikte durum bu merkezdedir (11), Fideci kendi fidelerini değil de satın aldıklarını yetiştirmekte olsa bile, durum aynıdır. Bununla beraber, biyolojik kanunların geçerliliği ve geçici bir biriktirmenin (stockage) bulunmaması şarttır (12).

İnsanın rolü biyolojik kanunların uygulanmasını kolaylaştırmaktan ibaret olmalıdır. Bununla beraber iyi kalitede mahsul elde etmek için büyük yatırımların gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu sebeple, çok miktarda gübre kullanmak suretiyle mevsiminden

(8) Cass. civ. 20 Mart 1953, Bull. cass. 1953. 2, No. 88, s. 57, D.S. 1953. 639.

(9) Trib. Com. Marseille 5 Haziran 1925, Rec. Marseille 1925. 1.108.

(10) *Ripert*: *Traité élémentaire de droit commercial*, L.G.D.J., No. 166, Paris 1959; ayrıca bkz. *Saint-Alary*: *Entreprise agricole*, Rev. trim. dr. com., 1950, s. 124 ve devamı.

(11) Trib. com. Tournai 9 Nisan 1930, S. 1932.4.47; Paris 2 Aralık 1933, D. 1935.1; Cass. soc. 5 Mart 1948, R.F. 1949. 2.81.

(12) Paris 22 Aralık 1922, Gaz. Pal. 1923. 1.45; Trib. com. Tournai 9 Mayıs 1931, S. 1932. 4.47.

önce ya da sonra (turfanda) sebze yetiştirme de ziraî nitelik taşır.

Ziraatçı bizzat istihsalde bulunmalı hasattan önce mahsul (récoltes sur pied) satın almakla yetinmelidir (13).

Satılmak üzere mahsul satın alınmasında ise, satın alınan mahsullerin oranı gerçekleştirilecek işlerin yarısını tecavüz etmemelidir (14).

Satın alınan mahsulün miktarının ispatı, ziraatçı sıfatına itiraz edene düşer (15). Fakat bu ispat işi her zaman kolaylıkla gerçekleştirilmeyebilir.

Mantarcılığın özel bir durumu vardır, zira işletmeci bir çukur ya da istihraçtan sonra boşalan bir taş ocağı galerisinden yararlanır ve özel surette hazırlanan toprakla araziye örter. Bu bakımdan mantarın muhtaç bulunduğu organik madde topraktan elde edilmez. İşletme ile toprak arasında mevcut olan bu beraberliğe rağmen, bu türlü faaliyetin bir ziraî karakter taşımakta olduğu Fransız hukukunda kabul edilmektedir. Bu çözüm şekli bir genel esasın uygulanmasından ibarettir (16). Belçika mahkeme kararları ise aksi istikamettedir (17).

3. Özel Haller :

Bizzat ziraat yapmakta olan bir tahıl müstahsili ihtisaslaşmış bir ziraatçı durumundadır. Bu kimse, tarım Bakanlığınca tasdik edilmiş anlaşmalar çerçevesinde faaliyette bulunmaktaysa, ziraatçı sıfatını yitirmez (18).

Tahıl müstahsili, toprağa ve başkasının yardımına ihtiyacı olsa bile, yine istihsalin maliki olarak kalır. Meselâ ziraatçıların topraklarını tamamen tahıl müstahsillerinin emrine vermelerinin söz konusu olduğu hallerde, ziraatçıların bazı hizmetlerde bulunmuş olmaları, tahıl müstahsilleri adına bazı kontrol görevlerini ifa etmeleri, tahıl müstahsillerinin mahsulün maliki olmasına engel değildir.

(13) Cass. com. 30 Kasım 1931, D.H. 1932. 84

(14) Cass. req. 22 Ekim 1940, Gaz. Pal. 1940. 2.203.

(15) Cass. com. 25 Ekim 1968, Bull. cass. 1968. 358. 407.

(16) Bu çözüm şekli için bkz, Cass. soc. 2 Şubat 1951; R.F. 1951. 197.

(17) Cass. belge 24 Aralık 1953, pas. s, s. 363.

(18) Cass. 2. civ. 27 Şubat 1953, Soc. Cesborn; Bull. cass. 1953. 2. s. 41, No. 62

Sözün kısası, tahıl müstahsilleri, yapılan işlemler sebebiyle, tahılın ve meyvelerin mülkiyetini devretmiş değildirler. Ziraatçıye verilen ücret, bir kira bedelinden ibarettir.

Tahıl müstahsilleri, tahıllarını, onları eken ve kendi nezaretleri altında yetiştirmelerini sağlayan daha sonra da mahsulü önceden tespit edilen bir fiyattan kendilerine satan kültivatöre vermiş işler, durum değişiktir (19). Bu durumda tahıl müstahsilleri bizzat ihtisale karışmış değildirler. İstihsalde nezaretçilik yapmaları, onların, çalışmaları gerçekleştiren kimse olarak telâkki edilmelerine sebep olmaz.

4. Hayvan Yetiştirme (20) :

Evcil hayvanların söz konusu olması gerekli değilse de, hayvanların tamamen başıboş durumda bulunmamaları da icabeder. Meselâ bir gölde yaşayan balıklar (21), bir çayırda yayılan atlar (22), kovanı olan arılar, kafesi olan güvercinler (23) bunlara örnek olarak verilebilir.

Ziraatçı hayvanların maliki olmayabilir. Meselâ ziraatçı sadece kiracı (hayvan kirası) durumunda bulunabilir.

Öte yandan hayvanların işletmede doğmuş olması gerekli değildir. Meselâ hayvanlar besî için satın alınmış olabilirler; bu durumda hayvanlar topraktan elde edilen mahsullerle beslenirler (24)

Bunun aksine olarak hayvanlar doğumdan sonra satılmış olabilirler; bu halde ise kısraklar toprak mahsulleri ile beslenmişlerdir (25).

(19) Cons. d'Etat, 20 Ocak 1933, Gaz. Pal. 1933. 1.574.

(20) Bkz. G. Chesne/E.-N. Martine : Le caractère civil et commercial des exploitations d'élevage, Rec. Dal. Sir. 25 Kasım 1970, Chr. XXXVII.

(21) Grémilloux : Du droit de peche en eau douce, Thèse Paris 1935. 53.

(22) Bordeaux 30 Kasım 1948, D. 1949. Juris. s. 607 ve Savatier'nin açıklaması.

(23) Cass. com. 27 Temmuz 1878, D. 1879. 1.389.

(24) Cass. soc. 9 Nisan 1947, Gaz. Pal. 1947. 2.75; Cass. Req. 7 Nisan 1949, D. 1949. 1.455.

(25) Nîmes 25 Ağustos 1847, D. 1847. 4.45; Trib. com. Quimper 12 Kasım 1965, Rev. trim. dr. com. 1966. 100, obs. Houin; Cass. civ. 6 Aralık 1965, Rev. trim. dr. com. 1966, 647 ve obs. Houin; 23 Mayıs 1966, Rev. trim. dr. com. 1966, 999 ve obs. Houin; Paris 26 Ocak 1967, Rev. trim. dr. com. 1967. 854 ve obs. Houin; Bastia 20 Nisan 1964, D. 1964. 3.91, Rev. trim. dr. com. 1964. 519.

Hayvanlar satın alınan mahsullerle de yetiştirilmiş olabilir. Sütü için hayvan besleyen besiciler konusunda bu yolda karar verilmiştir (26). Fakat besiciler genellikle tacirdir, zira hayvanlarını besleyebilmek için besin satın alırlar (27).

Hayvanlar, ekseriya satılmak üzere beslenir, fakat bu da şart değildir. Sportif gösteriler için hayvan beslemek de mümkündür: Meselâ safkan at yetiştirilmesinde durum bu merkezdedir (28).

Prensipier, bitki istihsalindeki ile aynıdır: Toprağa bağlılık gerçek olmalıdır. Hayvan toplamada (stockage) durum böyle değildir (28a). Bu sebeple tekrar satmak için hayvan satın alınması ziraî nitelik taşımaz (29).

5. **Çifte faaliyet** (double activité) hallerinde ise, tali işlem, bağh olduğu ölçüde, ötekinin akıbetine tâbi olur (30).

Buna mukabil işlemlerin birbirinden ayrılması mümkün olduğu durumlarda tabi olma hali ortadan kalkar ve ilgili, birbirinden farklı iki çeşit faaliyete sahip addolunur (31).

Ziraî mahsulün **şeklinin değiştirilmesinde** (transformation), ise yapılan işlemler basit olduğu müddetçe, yani önemli malzeme ya da tesisat gerekmedikçe, vasıf muhafaza edilir. Bu konuda mahkeme kararlarında bir değişiklik mevcuttur (32).

Bu sebeple, elektrikli tesisler sayesinde, bir arazideki imkânlardan yararlanarak, akar su sistemi ile alabalık yetiştirilmesi bir ticarî faaliyet olarak telâkki edilmiştir (33).

(26) Cass. civ. 17 Haziran 1966, Bull. cass. 1966. 2, s. 493, No. 704; Ayrıca bkz. Cass. 12 Temmuz 1907, D. 1907. 1.427; Cass. 30 Kasım 1931 Gaz. Pal. 1932. 1.178; Cass. com. 10 Ocak 1961. Bull. cass. 1961, 3, s. 10, No. 22.

(27) Trib. parit. Vanves 7 Mayıs 1951, Salagnac, yayımlanmamıştır; Paris, 15 Temmuz 1938, Gaz. Pal. 1938. 2.673; Muk. ed. Cass. soc. 25 Haziran 1960, yayımlanmamıştır.

(28) Bordeaux 30 Mart 1948, D. 1949. 60; Muk. ed. Cons. d'Etat 23 Ocak 1931, Gaz. Pal. 1931. 1.503; Cass. soc. 14 Nisan 1945, J.C.P. 1945. IV. 62.

(28a) Angers 7 Temmuz 1935, D.H. 1935. 467.

(29) Cass. soc. 6 Haziran 1968, Bull. cass. 1968. 5., s. 223, No. 268.

(30) Cass. soc. 12 Mart 1962, Bull. cass. 1962. 152; Rouen 15 Haziran 1965, Ann. loy'da yayımlanmıştır, 1966. 292.

(31) Muk. ed. 1 Şubat 1956, D. 1956. s. 101.

(32) Cass. 12 Temmuz 1907, D. 1907. 1. 427.

(33) Cass. com. 20 Şubat 1948, Bull. cass. 1948, s. 226, No. 224.

Aynı şekilde, bir sınaî teşkilât vasıtasıyla piliç yetiştirilmesi de ticarî sayılmıştır ⁽³⁴⁾.

Ziraî karakteri kaybettirmeyen şekil değişikliği, tabii mahsulün işlenmesinden ibaret olmalı, yoksa karmaşık mahsullerin işlenmesi söz konusu olmamalıdır : Meselâ buğdayın un haline getirilmesi, zeytinden yağ çıkarılması, üzümünden şarap imali, süttten yağ ve peynir elde edilmesi, mantarın konserve haline getirilmesi bu arada sayılabilir ⁽³⁵⁾.

Buna mukabil, bitki satın alarak kaplarda yetiştiren, sonra da onları bazı işlemlere tabi kılarak şeklini değiştiren bahçıvan ziraatçi sayılamaz ⁽³⁶⁾.

7. Yerleşmiş içtihatlar göre, mahsullerini satmak için ticarî usullere başvuran ziraatçi tacirdir : Meselâ bir kimsenin kendisi tarafından sevk ve idare edilen bir satış mağazasının mevcudiyeti, yük kamyonlarının bulunması, müşterileri gezen yardımcıların kullanılması ve katalog gönderilmesi buna örnek olarak verilebilir ⁽³⁷⁾.

Bununla beraber, mahkeme kararları bu konuda daha liberal olma temayülü göstermişlerdir. Gerçekten Paris mahkemesi, 13 Nisan 1970 günlü bir kararında, ziraatçinin, daha doğrusu bağcının, numune ve katalog göndermesinin, bu çeşit davranışların ticarî hayatta kullanılmasına rağmen, bir ziraî işletme mahsullerinin satışını ticarî kılmak için yeterli olmadığına hükmetmiştir ⁽³⁸⁾.

8. Orman İşletmeleri :

Orman işletmeleri de ziraî işletmeler arasında bulunmakla beraber ⁽³⁹⁾, bunların özel bir durumu vardır. «Sui generis» nitelikte

(34) Cass. com. 12 Temmuz 1907, daha önce zikredilmişti.

(35) Trib. civ. Seine 11 Mayıs 1954, Gaz. Pal. 1954. 1. 404; Muk. ed. Cons. d'Etat 13 Ağustos 1952, D. 1953.3.11.

(36) Montpellier 11 Şubat 1953, Rouquet-Azema, Gaz. Pal. T.Q. 1951-1955, Bail, No. 181 ve devamı.

(37) Trib. com. Seine 11 Mayıs 1954, Gaz. Pal. 1954. 1. 404; *Ripert* : Droit commercial, L.G.D., Paris 1950; *Escarra* : Principe de droit commercial, C. 1, No. 125; *De Juglart* : Droit rural, No. 339; *L'exploitation rurale*, s. 54; *Saint-Alary*, a.g.e, No. 3.

(38) Paris (4. Ch.) 13 Nisan 1970, Gaz. Pal. 1970. d. s. 41; Muk. ed. Paris 24 Mart 1953, Gaz. Pal. 1953. 1.37.

(39) Poitiers 2. Aralık 1907, D. 1908. 2.88; Alger 3 Mart 1904, D. 1906. 2. 285.

birer zirâî işletme durumunda olan orman işletmeleri, hem ziraat kanununa (Code rural) ve hem de orman kanununa (Code forestier) tabidirler.

9. Bazı Kanunlarda Yer Alan Özel Hükümler :

Bazı kanunlar, zirâî nitelikte olmayan ya da her zaman bu karakteri taşımayan bazı işletmeleri, zirâî işletme olarak kabul etmektedirler : Meselâ deniz tuzu istihsaline ilişkin zirâî waranlar hakkındaki 30 Nisan 1906 tarihli kanun (Mad. 1) bu çeşit kanunlara örnek olarak gösterilebilir. Aynı şekilde zirâî kira hakkındaki hükümlere göre balık, tavuk, ayrı yetiştirilmesi de zirâî niteliktediri (C. rur. 861).

Nihayet, hayvanlarını satın aldığı yemlerle besleyen kimselerin ziraatçi olduğunu açıkça belirten kanun hükümlerini de bu arada saymak gerekir.